

ŞEKER FABRİKALARININ ÖZELLEŞTİRİLMESİ TÜRKİYE'YE DARBE İNDİRMEKTİR

Aydınlık Dergisi, 23 Nisan 2006

Yıldırım Koç

Bor, Ereğli ve Iğın şeker fabrikaları özelleştiriliyor. Bu adım, yalnızca işçilere değil, pancar üreticilerine ve bir bütün olarak Türkiye'ye yönelik bir saldırıdır.

Şeker pancarı üretimi Cumhuriyet döneminde devletin bilinçli ve ısrarlı çabalarıyla başladı ve yaygınlaştı. Yüzbinlerce çiftçi ailesi, devletçilikle başlatılan şeker pancarı sayesinde yaşam standartlarını yükseltti.

Günümüzde 450-500 bin dolayında çiftçi ailesi, ortalama olarak 10 dönüm pancar ekerek geçim sağlamaktadır ve pancar üretiminin yan ürünleriyle hayvancılık yapmaktadır¹.

Şeker ithalatının artması ve ulusötesi şirketlerin denetimindeki tatlandırıcıların piyasa payının artırılması, şekerpancarı üreticileri için önemli tehditlerdir. Şeker fabrikalarının özelleştirilmesi ve devletin piyasadan çekilmesiyle, piyasa, tamamıyla ulusötesi şirketlerin hakimiyetine girecek ve yüzbinlerce şekerpancarı üreticisi yoksullaştırılarak ve mülksüzleştirilerek, tasfiye edilecektir. Perişan edilecek ve kentlere göç ettirilecek pancar üreticilerinin gazabı ya emperyalizmin, ya da Türkiye'nin üzerine olacaktır. Türkiye'de anti-emperyalist güçlerin dağınıklığı ve zayıflığı nedeniyle, bu gelişme, Türkiye'yi, ulusal bütünlüğümüzü ve işçi sınıfımızı hedef durumuna sokmaktadır.

Uygulanan politikalar sonucunda, son yıllarda şeker pancarı eken çiftçi sayısında bir düşme başlamıştır. 2002 yılında 416.619 çiftçi pancar ekimi yapmışken, bu sayı 2004 yılında 303.428'e gerilemiştir. Ayrıca, pancar ekim kotalarında indirim yapılmıştır.

Osmanlı döneminde ülkenin şeker ihtiyacının tümü ithalatla karşılanıyordu. Uşak'ta 19 Nisan 1923 tarihinde yerel girişimcilerin katılımıyla Uşak Terakkii Ziraat T.A.Ş. kurulduⁱⁱ. Uşaklı birkaç sermaye sahibi ve Uşak halkının katılımıyla oluşan bu şirketin amacı bir şeker fabrikası kurmaktır. Şirket iki yıllık çabaya rağmen taahhüt edilen sermayeyi toplayamadı. Devlet bu girişime çeşitli biçimlerde destek verdi. 25 Ocak 1926 gün ve 724 sayılı Yasayla şeker ithalatı tamamıyla Devletin tekeline alındı. Özel girişimciler sorunları yine çözemeyince, Sanayii ve Maadin Bankası şirkete yüzde 30 oranında ortak edildi. Şirket buna rağmen başarılı olamadı ve zarar etti. 6 Ağustos 1931 tarihinde tasfiyesine karar verilen şirketin malvarlığı, alacağına karşılık olarak, Sanayi ve Maadin Bankası'na devredildi. Böylece devletleştirilen Uşak Şeker Fabrikası, 4 Temmuz 1933 tarihinde Devlet Sanayi Ofisi'ne, 11 Temmuz 1933 tarihinde de Sümerbank'a devredildi.

Bazı milletvekilleri ve tüccarlar Trakya'da bir şeker fabrikası kurma girişiminde bulundu. Bu çabalar sonucunda 14 Haziran 1925 tarihinde İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları T.A.Ş. doğdu. Şirketin hissesinin yüzde 68'i İş Bankası'na, yüzde 22'si milletvekilleri ve tüccarlara, yüzde 10'u da Ziraat Bankası'na ve Trakya il özel idaresine aitti. Alpullu Şeker Fabrikası'nın temeli 22 Aralık 1925 günü atıldı. Fabrika 26 Kasım 1926 günü faaliyete geçti. Şirket zarar edince, devlet şirkete sermayesinin dörtte birini aşan miktarda yardımda bulundu, vergi muafiyetleri tanıdı, çeşitli ayrıcalıklar getirdi ve üretilen şekerin tümünü satınalmayı taahhüt etti. Şirket, 1935 yılı Temmuz ayında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye devredildi (devletleştirildi).

1932 yılında Eskişehir'de bir şeker fabrikası kurmak amacıyla Anadolu Şeker Fabrikaları T.A.Ş. oluşturuldu. Şirket hissesinin yüzde 51'i İş Bankası'na, yüzde 24,5'i Ziraat Bankası'na ve yüzde 24,5'i de Sanayii ve Maadin Bankası'na aitti. Yüzde 1'lik bölüm ise iki kişiye aitti. Diğer bir deyişle, yüzde 52'si özel sektöre ait bir şirket oluşturuldu. Fabrikanın temeli 1 Şubat 1933 tarihinde atıldı. Fabrika 5 Aralık 1933 tarihinde işletmeye alındı. Sümerbank kurulunca, Sanayii ve Maadin Bankası'nın hissesi bu kuruluşa geçti. Anadolu Şeker Fabrikaları T.A.Ş. 1935 yılında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye devredildi.

Turhal Şeker Fabrikası'nın temeli 7 Ekim 1933 tarihinde atıldı ve işletme 26 Eylül 1934 tarihinde işletmeye alındı. Turhal Şeker fabrikası T.A.Ş.'nin hissesinin yüzde 51'i İş Bankası'na, yüzde 49'u Ziraat Bankası'na aitti. Bu şirket de 1935 yılında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye devredildi.

Türkiye'de şeker pancarı tarımını Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. yaygınlaştırdı. Şeker pancarı tarımıyla birlikte hayvancılık ve çağdaş tarım anlayışı da yerleştirildi. 1927 yılında 6664 aile şeker pancarı ekerken, bu sayı 1935 yılında 56 bine, 1945 yılında 98 bine ve 1971 yılında da 223 bine çıktı.

Türkiye'de şeker üretimi 1950 yılına kadar Uşak, Alpullu, Eskişehir ve Turhal şeker fabrikaları ile gerçekleştirildi. 1951-56 yılları arasında 11 yeni fabrika yapıldı. Ankara Şeker Fabrikası 1962 ve Kastamonu Şeker Fabrikası 1963 yılında işletmeye alındı. Bu fabrikalar, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin makina fabrikasında yapılmaya başlandı. 1980'li yılların ortalarında makina fabrikalarının sayısı 5'e, şeker fabrikalarının sayısı da 23'e yükseldiⁱⁱⁱ. Makina fabrikaları, Afyon, Ankara, Eskişehir, Erzincan ve Turhal'da bulunuyordu. Şirketin ayrıca bir de Elektromekanik Aygıtlar Fabrikası vardı.

Türkiye şeker endüstrisi devletçilikle gelişti. Türkiye şeker ithalatından şeker ihracatçısı bir ülke konumuna devletçilikle ulaştı. Çiftçiyi kollayan bir devletçilik anlayışıyla yönetilen Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. ise köylünün refah düzeyinin yükseltilmesine; farklı etnik kökenlerden ve inançlardan insanların ortak ekonomik çıkarlar temelinde biraraya gelmesine önemli katkılarda bulundu. Şirket, yaptığı yardımlarla, tarım tekniğini geliştirdi, hayvancılığa önemli katkılar sağladı, çiftçiye kredi temin etti, tarımsal danışmanlık hizmeti verdi^{iv}. Bu işyerlerinde örgütlü işçiler kolayca sendikalaştılar ve sendikacılık hareketinde önemli roller üstlendiler. Ayrıca, devletin desteğiyle oluşturulan pancar üreticileri kooperatifleri birliği PANKOBİRLİK, köylüleri biraraya getirdi.

Türkiye'de üretilen şeker devletçilik sayesinde ucuzladı ve halkın şeker tüketimi arttı. Türkiye'de 1926 yılında tüketilen 63,4 bin ton şekerin yalnızca 573 tonu ülkemizde üretiliyordu. 1976 yılında ise 1,2 milyon ton şeker üretilirken, tüketim 939 ton düzeyine ulaşmıştı. Kişi başına yıllık şeker tüketimi 1926 yılında 4,6 kg. iken, 1976 yılında 22,9 kg. olmuştu^v.

IMF'ye 22 Haziran 2000 tarihinde verilen Niyet Mektubunda Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin de özelleştirme kapsamına alınacağı belirtilmekteydi. Nitekim, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 20.12.2000 gün ve 2000/92 sayılı kararıyla Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., verilen söz doğrultusunda özelleştirme kapsamına alındı. Şeker fabrikalarında devletçiliği savunmak, Türkiye'yi savunmaktır.

ⁱ Yücel, Faruk, **Şeker ve Şekerpancarı, Sorunları ve Çözüm Önerileri**, TZOB Yay., Ankara, 2000.

ⁱⁱ Veldet, Turan, **30. Yılında Türkiye Şeker Sanayii**, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.Neşriyatı No.48, Ankara, 1958.

ⁱⁱⁱ Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., **Türkiye Şeker Sanayii 1926-1986**, Ankara, 1986.

^{iv} Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., **Türkiye Şeker Sanayii 1926-1976, Yurt Hizmetinde 50 Yıl**, Ankara, 1977, s.151-156.

^v Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., **Kuruluşunun 50. Yılında Türkiye Şeker Sanayii**, Ankara, 1978, s.8.